

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра ветсанекспертизи, мікробіології, зоогігієни та якості і безпеки продуктів
тваринництва

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

Фотіна Т.І.

28.06.2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (СИЛАБУС)

ПП 03.26 Гігієна кормів і кормових добавок
(шифр і назва навчальної дисципліни)

Спеціальність 212 «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза»

Освітня програма : «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза»

Факультет: Ветеринарної медицини

2020-2021 навчальний рік

Робоча програма з дисципліни Гігієна кормів і кормових добавок для студентів за напрямом 212 - Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза

Розробник: Назаренко С.М., ст. викладач, к.вет.н.

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри "Ветсанекспертизи, мікробіології, зоогігієни та безпеки і якості продуктів тваринництва".

Протокол від "25" червня 2020 року № 18

Завідувач кафедри "Ветсанекспертизи, мікробіології, зоогігієни та безпеки і якості продуктів тваринництва" _____ (Фотіна Т.І.)

(прізвище) (прізвище та ініціали)

Погоджено:

Гарант освітньої програми _____ (Т.І. Фотіна)

Декан факультету _____ (О.Л. Нечипоренко)

Декан факультету _____ (О.Л. Нечипоренко)

Методист відділу якості освіти,
ліцензування та акредитації

Г.Бар Г.М. Баранів

Зареєстровано в електронній базі: дата: 03.07. 2020 р.

© СНАУ, 2020 рік

© автор: к.вет.н., ст. викладач Назаренко С.М., 2020 рік

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів – осінній семестр – 4,0	Галузь знань: 21 Ветеринарна медицина (шифр і назва)	Нормативна	
Модулів — 2	Спеціальність: 212 - Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза	Рік підготовки:	
Змістових модулів: осінній семестр – 2		2020-2021	
		Курс	
		2 м	
		Семестр	
		3-й	
Загальна кількість годин 120		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: осінній семестр: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 3	Освітній ступінь: магістр	14	
		Практичні, семінарські	
		Лабораторні	
		30	-
		Самостійна робота	
		76	
		Вид контролю:	
Іспит			

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 25%/75% (44/76)

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: формування у лікарів ветеринарної медицини з безпеки та якості сільськогосподарських і харчових продуктів кваліфікації щодо комплексного підходу до гігієнічної оцінки безпечності та якості кормів, кормових добавок і преміксів, враховуючи всі ланки під час їх виробництва, зберігання та реалізації.

Завдання: поглиблене вивчення правових, організаційних та методичних основ системи державного регулювання безпечності та якості кормів, кормових добавок і преміксів для забезпечення харчової безпеки на національному та міжнародному рівнях і набуття практичних навичок в організації системи контролювання всієї кормової продукції, призначеної для годівлі продуктивних і непродуктивних тварин з урахуванням всього виробничого ланцюга.

В результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

- класифікацію, терміни та визначення в кормів, кормових добавок і преміксів;
- нормативно-правову базу України та ЄС щодо виробництва і розміщення на ринку кормів, кормових добавок і преміксів
- систему управління у сфері виробництва та обігу кормів в Україні та країнах ЄС;
- вимоги до реєстрації, виробництва та обігу кормових добавок, преміксів і готових кормів;
- систему державного регулювання виробництва кормів для тварин;
- загальні правила щодо розміщення на ринку та використання кормів;
- умови та домовленості, що забезпечують простежуваність кормів;
- права та обов'язки операторів ринку кормів;
- вимоги належної практики годування тварин;
- загальні правила з гігієни кормів;
- критерії оцінки кормів, кормових добавок і преміксів згідно Плану державного моніторингу;
- критерії оцінки кормів, кормових добавок і преміксів згідно з Переліком кормів для тварин, на які поширюються вимоги Програми стандартного та вибіркового розширеного ветеринарного контролю кормів, підконтрольних ветеринарній службі;
- систему офіційного контролю для підтвердження відповідності з кормовим та харчовим законодавством, правилами здоров'я та захисту тварин

вміти:

- користуватися нормативними документами та нормативно-правовими актами щодо організаційних та методичних основ системи державного регулювання безпечності та якості кормів, кормових добавок і преміксів;
- провести аналіз нормативної документації на корми, кормові добавки, премікси та кормову сировину;
- провести оцінку безпечності та якості кормів, кормових добавок і преміксів за допомогою сучасних підходів та методів;
- розробити та впровадити НАССР – план на підприємстві по виробництву кормів, кормових добавок і преміксів.

Програма навчальної дисципліни

Робоча навчальна програма затверджена на Вченій раді СНАУ протокол № 16 від «01» 06. 2018 року.

Змістовний модуль 1. Загальні принципи і вимоги законодавства ЄС та України щодо виробництва і розміщення на ринку кормів, кормових добавок і преміксів

Тема 1 Корми для тварин: визначення та класифікація. Вплив кормів на харчову безпеку. Терміни та визначення понять. Класифікація кормів для тварин. Вплив кормів на харчову безпеку.

Тема 2: Загальні принципи та вимоги законодавства України щодо виробництва і розміщення на ринку кормів, кормових добавок і преміксів. Нормативно-правова база України щодо виробництва і розміщення на ринку кормів, кормових добавок і преміксів. Вимоги до виробництва кормових добавок, преміксів та кормів для тварин відповідно до ЗУ «Про ветеринарну медицину». Загальні положення проекту Закону України «Про корми для тварин, що вирощуються з метою використання для виробництва харчових та деяких інших продуктів».

Тема 3. Загальні принципи та вимоги законодавства ЄС щодо виробництва і розміщення на ринку кормів, кормових добавок і преміксів. Нормативно-правова база ЄС щодо виробництва і розміщення на ринку кормів, кормових добавок і преміксів. Регламент (ЄС) № 178 / 2002 від 28.01.2002 р. Регламент (ЄС) № 183/2005 від 12 січня 2005. Регламент (ЄС) № 767/2009 від 13 липня 2009 р. Регламент (ЄС) № 882/2004 від 29 квітня 2004 р.

Тема 4. Організація та основні принципи контролю якості кормів, кормових добавок, преміксів та сировини для їх виробництва. Основи експертизи кормів, кормових добавок і преміксів (її види та принципи). Види небезпек. Ідентифікація та оцінка якості кормів, кормових добавок, преміксів та сировини для їх виробництва.

Змістовний модуль 2. Гармонізація системи контролю за якістю та безпечністю кормів і кормових добавок до міжнародних та європейських вимог

Тема 5. Система державного контролю безпечності та якості кормів, кормових добавок і преміксів в Україні згідно міжнародних та європейських вимог Нормативно-правова база з питань організації державного контролю кормів для тварин в ЄС та Україні. Основні положення Програми стандартного та вибіркового розширеного ветеринарно-санітарного контролю кормів, кормових добавок та преміксів що виробляються суб'єктами господарювання та імпортуються для обігу на території України. Концепція, критерії Плану державного моніторингу кормів, кормових добавок і преміксів. Процедури стосовно порядку проведення моніторингу та відбору зразків.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						Заочна форма						
	Усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Модуль 1. Загальні принципи і вимоги законодавства ЄС та України щодо виробництва і розміщення на ринку кормів, кормових добавок і преміксів													
Тема 1. Корми для тварин: визначення та класифікація. Вплив	36	2		6		18							

кормів на харчову безпеку													
Тема 2: Загальні принципи та вимоги законодавства України щодо виробництва і розміщення на ринку кормів, кормових добавок і преміксів.	38	4		6		18							
Тема 3: Загальні принципи та вимоги законодавства ЄС щодо виробництва і розміщення на ринку кормів, кормових добавок і преміксів.	38	4		6		18							
Разом за модулем 1	112	10		18		54							
Модуль 2. Гармонізація системи контролю за якістю та безпечністю кормів і кормових добавок до міжнародних та європейських вимог													
Тема 4: Організація та основні принципи контролю якості кормів, кормових добавок, преміксів та сировини для їх виробництва	34	2		6		6							
Тема 5: Система державного контролю безпечності та якості кормів, кормових добавок і преміксів в Україні згідно міжнародних та європейських вимог	34	2		6		8							
Разом модулем 2	68	4		12		22							
Усього годин	120	14		30		76							

5. Теми та план лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1 Корми для тварин: визначення та класифікація. Вплив кормів на харчову безпеку План 1. Терміни та визначення понять. 2. Класифікація кормів для тварин.	2

	3. Вплив кормів на харчову безпеку.	
2	<p>Тема 2: Загальні принципи та вимоги законодавства України щодо виробництва і розміщення на ринку кормів, кормових добавок і преміксів.</p> <p>План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Нормативно-правова база України щодо виробництва і розміщення на ринку кормів, кормових добавок і преміксів. 2. Вимоги до виробництва кормових добавок, преміксів та кормів для тварин відповідно до ЗУ «Про ветеринарну медицину». 3. Загальні положення проекту Закону України «Про корми для тварин, що вирощуються з метою використання для виробництва харчових та деяких інших продуктів». 	4
3	<p>Тема 3: Загальні принципи та вимоги законодавства ЄС щодо виробництва і розміщення на ринку кормів, кормових добавок і преміксів.</p> <p>План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Нормативно-правова база ЄС щодо виробництва і розміщення на ринку кормів, кормових добавок і преміксів. 2. Регламент (ЄС) № 178 / 2002 від 28.01.2002 р. 3. Регламент (ЄС) № 183/2005 від 12 січня 2005. 4. Регламент (ЄС) № 767/2009 від 13 липня 2009 р. 5. Регламент (ЄС) № 882/2004 від 29 квітня 2004 р. 	4
4	<p>Тема 4: Організація та основні принципи контролю якості кормів, кормових добавок, преміксів та сировини для їх виробництва</p> <p>План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основи експертизи кормів, кормових добавок і преміксів (її види та принципи). 2. Види небезпек. 3. Ідентифікація та оцінка якості кормів, кормових добавок, преміксів та сировини для їх виробництва. 	2
5	<p>Тема 5: Система державного контролю безпечності та якості кормів, кормових добавок і преміксів в Україні згідно міжнародних та європейських вимог</p> <p>План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Нормативно-правова база з питань організації державного контролю кормів для тварин в ЄС та Україні. 2. Основні положення Програми стандартного та вибіркового розширеного ветеринарно-санітарного контролю кормів, кормових добавок та преміксів що виробляються суб'єктами господарювання та імпортуються для обігу на території України. 3. Концепція, критерії Плану державного моніторингу кормів, кормових добавок і преміксів. Процедури стосовно порядку проведення моніторингу та відбору зразків. 	2
	Разом	14

6. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Сучасний стан виробництва кормової продукції в Україні	2
2.	Аналіз нормативно-правової бази України щодо виробництва і розміщення на ринку кормів, кормових добавок і преміксів.	2
3.	Аналіз нормативно-правової бази ЄС щодо виробництва і розміщення на ринку кормів, кормових добавок і преміксів.	2
4.	Аналіз нормативно-правової бази з питань організації державного контролю кормів для тварин в ЄС та Україні.	2
5.	Основні принципи, критерії та методи оцінки якості кормової сировини рослинного та тваринного походження.	2
6.	Основні принципи, критерії та методи оцінки якості продукції комбікормової промисловості, кормових добавок, преміксів та сировини для їх виробництва.	4
7.	Основні принципи, критерії та методи оцінки якості кормів для непродуктивних тварин, лікувальних кормів та іншої кормової продукції.	4
8.	Основні принципи, критерії та методи оцінки безпеки кормової сировини рослинного та тваринного походження.	2
9.	Основні принципи, критерії та методи оцінки безпеки продукції комбікормової промисловості, кормових добавок, преміксів та сировини для їх виробництва.	4
10.	Основні принципи, критерії та методи оцінки безпеки кормів для непродуктивних тварин, лікувальних кормів та іншої кормової продукції.	2
11.	Технологічні аспекти виробництва кормової продукції в Україні.	2
12.	Система НАССР та її роль в забезпеченні кормової безпеки.	2
	Разом	30

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Аналіз фонду нормативної документації на кормову сировину рослинного походження (загальна кількість нормативних документів чинних в Україні, які є в стадії розробки; вимоги щодо показників якості та безпеки, методів контролювання, пакування, маркування, утримання та транспортування).	8
2	Аналіз фонду нормативної документації на кормову сировину тваринного походження (загальна кількість нормативних документів чинних в Україні, які є в стадії розробки; вимоги щодо показників якості та безпеки, методів контролювання, пакування, маркування, утримання та транспортування).	8
3	Аналіз фонду нормативної документації на продукцію комбікормової промисловості (загальна кількість нормативних документів чинних в Україні, які є в стадії розробки; вимоги щодо	8

	показників якості та безпеки, методів контролювання, пакування, маркування, утримання та транспортування).	
4	Аналіз фонду нормативної документації на корми сухі і консервовані для непродуктивних тварин (собак і котів, декоративних птахів, акваріумних риб, гризунів тощо).	8
5	Аналіз фонду нормативної документації на сировину для виробництва кормів (кормову продукцію мукомельно-круп'яної промисловості, масложирової промисловості, пивоварної промисловості, спиртового виробництва, цукрової промисловості, крохмалопаточної промисловості, консервної та овочесушильної промисловості, мінерального походження, мікробіологічної промисловості).	8
6	Аналіз фонду нормативної документації на премікси.	10
7	Аналіз фонду нормативної документації на кормові добавки.	8
8	Аналіз фонду нормативної документації на ізоляти, концентрати, гідролізати і текстурати рослинних білків; концентрати молочних сироваткових білків, казеїн, казеїнати, гідролізати молочних білків; концентрати білків крові (сухий концентрат плазми, сироватки, альбумін).	8
9	Аналіз фонду нормативної документації на лікувальні корми.	10
	Всього	76

Методи навчання

1. Методи навчання за джерелом знань:

1.1. *Словесні*: пояснення, розповідь (евристична і репродуктивна), лекція, інструктаж, робота з книгою (виготовлення таблиць, опорних конспектів).

1.2. *Наочні*: демонстрація, ілюстрація, спостереження.

1.3. *Практичні*: лабораторний метод, виробничо-практичні методи.

2. Методи навчання за характером логіки пізнання.

2.1. Аналітичний

3. Методи навчання за характером та рівнем самостійної розумової діяльності студентів.

3.1. Проблемний

3.2. Дослідницький

3.3. Репродуктивний

3.4. Пояснювально-демонстративний

4. **Активні методи навчання** - використання технічних засобів навчання, ділові та рольові ігри, використання проблемних ситуацій, екскурсії, заняття на виробництві, групові дослідження, самооцінка знань, імітаційні методи навчання (побудовані на імітації майбутньої професійної діяльності), використання навчальних та контролюючих тестів, використання опорних конспектів лекцій)

5. **Інтерактивні технології навчання** - використання мультимедійних технологій, електронних таблиць, case-study (метод аналізу конкретних ситуацій), діалогове навчання, співробітництво студентів (кооперація)).

8. Методи контролю

1. Рейтинговий контроль за 100-бальною шкалою оцінювання ЄКТС

2. Проведення проміжного контролю протягом семестру (проміжна атестація)

3. Полікритеріальна оцінка поточної роботи студентів:

- рівень знань, продемонстрований на практичних, лабораторних та семінарських заняттях;
- активність під час обговорення питань, що винесені на заняття;
- самостійне опрацювання теми в цілому чи окремих питань;
- написання рефератів;
- результати тестування;
- письмові завдання при проведенні контрольних робіт.

4. Пряме врахування у підсумковій оцінці виконання студентом певного індивідуального завдання :

- навчально-практичне дослідження із презентацією результатів тощо.

Розподіл балів, які отримують студенти
для іспиту

Поточне тестування та самостійна робота							СРС	Разом за модулі та СРС	Ате-ста-ція	Підсумко-вий тест - екзамен	Су-ма
Змістовий модуль 1 -20 балів				Змістовий модуль 2 -20 балів							
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	15	55 (40+ 15)	15	30	100
бал											

11. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
69-74	D	задовільно	
60-68	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Методичне забезпечення

1. Методичні вказівки для самостійної роботи: “Біологічні ветеринарні препарати”. Лівощенко Л.П., Лівощенко Є.М., Петров Р.В., Оропай О.Г., Авраменко Н.О., Міланко Г.О. // Методичні рекомендації. Суми, 2007. – 107 с.
2. Методичні вказівки для проведення лабораторно-практичних занять з ветеринарно-санітарної експертизи по темі: “Методичних вказівок щодо проведення практичних занять з дослідження ковбасних виробів та копченостей” з дисципліни “Ветеринарно-санітарна експертиза з основами технології та стандартизації продуктів тваринництва” для студентів 4 курсу спеціальності 7.130501 “Ветеринарна медицина”, які розроблені доктором ветеринарних наук, професором Фотіною Т.І., к.вет.н., доцентом Касяненко О.І. та асистентом Петровим Р.В. протокол засідання методичної ради університету № 4 від 11.05.06р.
3. Ветеринарно-санітарна експертиза: Методичні вказівки щодо проведення лабораторно-практичних занять з визначення антибіотиків у харчових продуктах. Фотіна Т.І., Касяненко О.І., Петров Р.В., Вершняк Т.В. – Суми, 2006. – 12 с.
4. Ветеринарно-санітарна експертиза: Методичні вказівки щодо проведення практичних занять з ветеринарно-санітарного дослідження м'ясних консервів. Фотіна Т.І., Касяненко О.І., Петров Р.В., Вершняк Т.В. – Суми, 2007.-27 с., табл.1. Затверджено на методичній раді університету, протокол № 4 від 4червня 2007 р.
5. Лабораторна справа у ветеринарній медицині. Техніка лабораторних робіт. Навчально-методичний посібник до лабораторно-практичних занять та самостійної роботи. Фотіна Т.І., Касяненко О.І., Петров Р.В., Вершняк Т.В. / Суми, 2007 рік – 114с., дод.2.

13. Рекомендована література

Базова

1. Макаров В.А., Фролов В.П., Шукшин Н.Ф. Ветеринарно-санитарная экспертиза с основами технологии и стандартизации продуктов животноводства / Под ред. В.А. Макарова. – М.: Агропромиздат, 1991. – 463с.
2. Хоменко В.І. Ветеринарно-санітарна експертиза з основами технології і стандартизації продуктів тваринництва. – К., 1995 – 710с.
3. Хоменко В.І. Практикум з ветеринарно-санітарної експертизи з основами технології та стандартизації продуктів тваринництва і рослинництва. – Київ: “Ветінформ”, 1998. – 240 с.
4. Якубчак О.М., Хоменко В.І., Мельничук С.Д. та ін. / Ветеринарно-санітарна експертиза з основами технології і стандартизації продуктів тваринництва. – Київ, 2005. – 800 с.
5. Ветеринарні вимоги щодо імпорту в Україну вантажів, підконтрольних службі державної ветеринарної медицини, затверджені наказом Головною державного інспектора ветеринарної медицини від 20.10.99 № 39 та зареєстровані в Міністерстві юстиції України 11.11.99 за № 777/4070.
6. ГОСТ 13264-88. Молоко коровье. Требования при закупках
7. Директива ЕЭС (96/23/ЕС) от 29 апреля 1996 года, о мерах по контролю отдельных веществ и их остаточного содержания в не забитых животных и продуктах животного происхождения, принятая в отмену действия Директив 85/187/ЕЕС и 86/469/ЕЕС и Постановлений 89/187/ЕЕС и 91/664/ЕЕС.
8. Директива ЕЭС (72/462/ЕЭС) от 12 декабря 1972 года, по проблемам санитарного и ветеринарного контроля при ввозе крупного рогатого скота, овец, коз, свиней, свежего мяса и мясных продуктов из третьих стран.

9. Директива ЕЭС (71/118/ЕЕС) от 15 февраля 1971 года, о проблемах здоровья, связанных с розничной торговлей свежим мясом домашней птицы.
10. ДСТУ 3662-97. Молоко коров'яче незбиране. Вимоги при закупівлі.
11. ДСТУ 46.14.01-99. Сировина молочна, одержана від корів в господарств неблагополучних щодо інфекційних хвороб.
12. Закон України "Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції" від 14.01.2000 №1393-XIV.
13. Інструкція про порядок вилучення з реалізації (конфіскації) небезпечних для здоров'я продуктів харчування, хімічних та радіоактивних речовин, біологічних матеріалів, затверджена наказом Міністерства охорони здоров'я України від 14.04.95 № 68 та зареєстрована в Міністерстві юстиції України 21.11.95 за № 416/952.(до відома)
14. Інструкція по клеймуванню м'яса, затверджена наказом Головного державного інспектора ветеринарної медицини від 12.06.97 №19 і зареєстрована в Міністерстві юстиції України від 25.09.97 за № 447/2251 та Зміни до Інструкції по клеймуванню м'яса, затверджені наказом Головного державного інспектора ветеринарної медицини від 03.07.01 №51 і зареєстровані в Міністерстві юстиції України від 03.10.01 за № 854/6045.

Допоміжна

1. Букалова Н.В. Ветеринарно-санітарна експертиза, кормів, кормових добавок та сировини для їх виробництва : Навч. посібник / Н.В. Букалова, Н.М. Богатко, О.А. Хіцька.– Біла Церква, 2010. – 560 с.
2. Калашников А.П. Современные проблемы теории и практики кормления / А.П. Калашников // Зоотехния. – 1998. – № 7. – С. 13–17.
3. ДСТУ ISO 6497:2005. Корми для тварин. Методи відбирання проб. – К.: Держспоживстандарт України.
4. Мотовилов К.Я. Экспертиза кормов и кормовых добавок: учеб.-справ. пособие / К.Я. Мотовилов, А.П. Булатов, В.М. Позняковский. – Новосибирск: [Сиб. унив. изд-во], 2004. – 303 с.
5. Яценко І.В. Довідник державного інспектора ветеринарної медицини на державному кордоні України / І.В. Яценко, А.В. Бабарук, І.В. Бібін. – Х. : [Стіль-іздат], 2014. – 354 с.
6. Методичні вказівки по санітарно-мікологічній оцінці та поліпшенню якості кормів / укладач : С.Д. Мельничук. – К, 1998. – 107 с.
7. Ветеринарно-санітарна експертиза з основами технології і стандартизації продуктів тваринництва : Підручник / О.М. Якубчак, В.І. Хоменко, С.Д. Мельничук. – Київ, 2005. – 800 с.
8. Ковбасенко В.М. Ветеринарно-санітарна експертиза з основами технології і стандартизації продуктів тваринництва : Навчальний посібник / В.М. Ковбасенко. – Київ, 2005. – Т. 1 – 416 с., Т.2 – 536 с.
9. Ветеринарно-санитарная экспертиза и сертификация продуктов / Под ред. К.Е. Елемесова, Н.Ф. Шуклина. – Казань, 2005. – 440 с.
10. Яценко І.В. Експрес-довідник з ветеринарно-санітарної експертизи у запитаннях та відповідях / І.В. Яценко, А.М. Труш, М.О. Дегтярьов та ін. – Харків : [Стіль-іздат], 2009. – 248 с.
11. Практикум з ветеринарно-санітарної експертизи з основами технології та

стандартизації продуктів тваринництва і рослинництва / За ред. проф. В.І.Хоменка – К.: [Ветінформ], 1998. – 240 с.

12. Збірник науково-методичних рекомендацій з ветеринарно-санітарної експертизи / За ред. О.М. Якубчак. – К. : [Біопром], 2008. – 256 с.

13. Харченко С.М. Ветеринарно-санитарная экспертиза кормов / С.М. Харченко, М.К. Щербанюк. – К.: Урожай, 1985. – 250 с.

14. Антонов Б.И. Лабораторные исследования в ветеринарии: биохимические и микологические / Б.И. Антонова. – М.: [Агропромиздат], 1991. – 287 с.

15. ДСТУ ISO 9001:2009 «Ветеринарні препарати корма, кормові добавки»

16. Крохина В.А. Комбикорма, кормовые добавки и ЗНМ для животных / В.А. Крохина, А.П. Калашников, В.И. Фисинин. – М.: [Агропромиздат], 1990. – С. 4–57.

17. Регламент (ЕС) від 29.04.2004. №882 – 2004 „Про офіційний контроль для гарантування відповідності кормів вимогам законодавства, санітарії та благополуччя тварин”

18. Довгань В.П. Хіміко-біологічний аналіз: Підручник / В.П. Довгань. – К.: [А.С.К.], 2005. - 320 с.

19. Петрухин И.В. Корма и кормовые добавки. Справочник / И.В. Петрухин. – М. : [Агропром: Издат], 1989. – 528 с. ДСТУ, ISO/ЕС 17025-2006 Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій. – К.: Держспоживстандарт України

14. Інформаційні ресурси

1.Бібліотека.

2. Читальний зал бібліотеки.

3.Теми в Інтернеті:

<http://www.allvet.ru/referats/35.php>

http://techpharm.ru/animals3_vet3-77

<http://agrorad.ru/threads>

<http://gosvetvlad.ru/news/events/2015-03-05-vetsanekspertiza---eyo.htm>